

THE HISTORY OF THE CAUCASUS. II

Editor in chief **Roin Metreveli**

ARTANUJI Publishing

Tbilisi

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

კავკასიის ისტორია

II

მთავარი რედაქტორი
აკადემიკოსი როინ მეტრეველი

თბილისი

წინამდებარე წიგნი წარმოადგენს ავტორთა ჯგუფის [რ. მეტრეველი (ხელმძღვანელი), ვ. ვაშაკიძე, ვ. გურული, ა. დაუშვილი, ლ. მიქიაშვილი, ჯ. კვიციანი, გ. ჭეიშვილი, ო. ჯანელიძე] შექმნილ კავკასიის ისტორიის II ტომს. წიგნის ქრონოლოგიური ჩარჩო (პირველი ტომის გაგრძელება) მოიცავს XIX-XX საუკუნეების კავკასიის ისტორიას. მასალა მრავალმხრივი და მნიშვნელოვანია. იგი მკითხველთა ფართო წრისთვის (სპეციალისტები, სტუდენტები, ისტორიის მოყვარულები) საინტერესო იქნება.

სარედაქციო კოლეგია

ვახტანგ გურული
ალექსანდრე დაუშვილი
ჯონი კვიციანი
ბუბა კუდავა
ეთერ ბაიდოშვილი

წიგნი გამოიცემა საქველმოქმედო ფონდ „ხარებას“
მხარდაჭერით

ISBN 978-9941-504-47-1

© გამომცემლობა „არტანუჯი“, 2023

საჩივრი

კავკასია XIX საუკუნეში (ოთარ ჯანელიძე)

თავი 1. სამხრეთ კავკასიის ინკორპორაცია რუსეთის იმპერიაში

რუსეთის კავკასიური ინტერესები.....	15
რუსული მმართველობის დამყარება აღმოსავლეთ საქართველოში	25
ჭარ-ბელაქნის დაპყრობა	32
განჯის სახანოს დაპყრობა.....	36
სამეგრელოს სამთავროს მიღება რუსეთის ქვეშევრდომობაში.....	38
იმერეთის სამეფოს დაპყრობა	41

თავი 2. კავკასია რუსეთ-ირანისა და რუსეთ-ოსმალეთის დაპყრობის პერიოდში

რუსეთ-ირანის 1804-1813 წლების ომი.....	51
რუსეთ-ირანის 1826-1828 წლების ომი.....	61
რუსეთ-ოსმალეთის 1806-1812 წლების ომი	65
რუსეთ-ოსმალეთის 1828-1829 წლების ომი	71
ყირიმის ომი და კავკასია	78
რუსეთ-ოსმალეთის 1877-1878 წლების ომი	85
კავკასიის ხალხები ომში	89

თავი 3. ომი კავკასიის დაპყრობისათვის

შამილი და შაჯი-მურატი	102
-----------------------------	-----

თავი 4. ბატონყმობის გაუქმება კავკასიაში

საქართველო.....	108
სომხეთი და აზერბაიჯანი	112
ჩრდილოეთ კავკასია	114
კავკასიის კოლონიზაცია.....	123
ჩრდილოეთ კავკასია	124
სამხრეთ კავკასია.....	133

თავი 5. კავკასიელთა მუშაობა.....	141
----------------------------------	-----

თავი 6. თბილისი – კავკასიის ცენტრი.....	160
---	-----

თავი 7. კავკასიის ხალხთა კულტურა XIX საუკუნეში

ჩრდილოეთ კავკასია.....	180
სამხრეთ კავკასია.....	191

კავკასია 1897-1916 წლებში (ვახტანგ გურული)

თავი 8. ჩრდილო კავკასია 1897 წლის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის მიხედვით

ყუბანის ოლქის ტერიტორია და მოსახლეობა	217
თერგის ოლქის ტერიტორია და მოსახლეობა.....	223
დაღესტნის ოლქის ტერიტორია და მოსახლეობა	229
სტავროპოლის გუბერნიის ტერიტორია და მოსახლეობა.....	234
შავი ზღვის გუბერნიის ტერიტორია და მოსახლეობა	237

თავი 9. ჩრდილო კავკასია XX საუკუნის დასაწყისში

სოციალური ვითარება	243
ეკონომიკური ვითარება.....	249

თავი 10. ჩრდილო კავკასია 1905-1914 წლებში

ჩრდილო კავკასია 1905 წლის რევოლუციის პერიოდში	252
ჩრდილო კავკასია რევოლუციის შემდგომ პერიოდში (1906-1914 წწ.)	257

თავი 11. აზერბაიჯანი 1897 წლის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის მიხედვით

ბაქოს გუბერნიის ტერიტორია და მოსახლეობა	262
ელიზავეტპოლის გუბერნიის ტერიტორია და მოსახლეობა.....	266

თავი 12. აზერბაიჯანის ეკონომიკური განვითარება (XX საუკუნის დასაწყისი – 1914 წელი)

სოფლის მეურნეობა.....	272
მრეწველობა.....	278

თავი 13. პოლიტიკური და სოციალური ვითარება აზერბაიჯანში 1901-1907 წლებში

პოლიტიკური ორგანიზაციებისა და პარტიების აღმოცენება	281
აზერბაიჯანი 1901-1914 წლებში.....	285

თავი 14. სომხეთი 1897 წლის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის მიხედვით

ერევნის გუბერნიის ტერიტორია და მოსახლეობა.....	290
--	-----

თავი 15. სომხეთის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მიმოხილვა (XIX საუკუნის 90-იანი წლები)

ეკონომიკა.....	296
განათლება და ჯანმრთელობის დაცვა.....	300

თავი 16. სომხეთის ეკონომიკური და სოციალური განვითარება (XX საუკუნის დასაწყისი – 1914 წელი)

სოფლის მეურნეობა.....	302
სოციალური განვითარება.....	309

**თავი 17. ცვილიაბი რუსეთის იმპერიის კავკასიურ პოლიტიკაში
(XIX საუკუნის 90-იანი წლები – XX საუკუნის დაბოლოება)**

რუსეთის იმპერიის პროსომხური პოლიტიკა და მისი შედეგები..... 315
კავკასიური პოლიტიკის ზოგიერთი ასპექტი. ვასილ ველიჩკო..... 318
რუსეთის იმპერიის ანტისომხური პოლიტიკა მოქმედებაში და
მისი შედეგები. გრიგორი გოლიცინი 324

თავი 18. სომხური პოლიტიკური პანთიონის აღმოსაშენება

ჰნჩაკი..... 327
დაშნაკციუტუნი 328

**თავი 19. ოსმალეთ-რუსეთის დაპირისპირება და სომხეთა საკითხი
(XIX საუკუნის 80-იანი წლები – XX საუკუნის დაბოლოება) 332**

თავი 20. ოსმალეთი 1905-1914 წლებში

სომხეთი 1905-1907 წლებში..... 339
სომხეთი 1908-1914 წლებში..... 342

თავი 21. საქართველო 1897 წლის მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის მიხედვით

თბილისის გუბერნიის ტერიტორია და მოსახლეობა..... 349
ქუთაისის გუბერნიის ტერიტორია და მოსახლეობა..... 355
ყარსის ოლქის ტერიტორია და მოსახლეობა..... 361

თავი 22. საქართველოს ეკონომიკური განვითარება (XIX საუკუნის დასასრული – 1914 წელი)

მრეწველობის განვითარება 367
სოფლის მეურნეობის განვითარება..... 373

თავი 23. პოლიტიკური პანთიონისა და ორგანიზაციების აღმოსაშენება 376

თავი 24. საქართველო 1905-1907 წლებში

1905 წლის რევოლუციის ძირითადი ეტაპები..... 380
აგრარული მოძრაობა საქართველოში 392
ეროვნული მოძრაობა 394
ილია ჭავჭავაძის მკვლელობა 401
ავტოკეფალისტური მოძრაობა..... 404

თავი 25. პირველი მსოფლიო ომი და კავკასია (1914-1916 წწ.)

ძალთა თანაფარდობა კავკასიის ფრონტზე და მეომარ მხარეთა გეგმები..... 408
საბრძოლო მოქმედებები 1914 წელს..... 410
საბრძოლო მოქმედებები 1915-1916 წლებში..... 414
კავკასია პირველი მსოფლიო ომის წლებში (1914-1916 წწ.)..... 416

თავი 26. კავკასიის ხალხთა კულტურა (XIX საუკუნის დასასრული – XX საუკუნის დამდეგი)

ჩრდილო კავკასიის ხალხების კულტურა..... 423
აზერბაიჯანული კულტურა..... 426
სომხური კულტურა..... 431
ქართული კულტურა..... 434

კავკასია 1917-1990 წლებში (ალექსანდრე დაუშვილი)

თავი 27. კავკასია 1917-1921 წლებში

თებერვლის რევოლუციის შემდეგ..... 449
დამოუკიდებელი სახელმწიფოები კავკასიაში..... 456
კავკასიელთა ერთიანობის იდეა და მისი რეალიზაციის კონკრეტული
შედეგები..... 476
კავკასიის ხალხთა კულტურა დამოუკიდებელი სახელმწიფოების
არსებობის პერიოდში..... 480
სამოქალაქო ომი ჩრდილოეთ კავკასიაში..... 484
ბოლშევიკების კონტრშეტევები და კავკასიის „სოვეტიზაცია“..... 488

თავი 28. საბჭოთა სისტემის დამკვიდრება კავკასიაში

გასაბჭოების თავისებურებანი კავკასიის ხალხებსა და რესპუბლიკებში..... 499
ყარსის ხელშეკრულება..... 510
ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული გამიჯვნა კავკასიაში..... 514
ეროვნული საკითხი და ეროვნებათაშორისი ურთიერთობები კავკასიაში..... 520
ამიერკავკასიის ფედერაციის შექმნა..... 529
„ნეპი“..... 533
1924 წლის ანტისაბჭოთა აჯანყება საქართველოში და კავკასიის ხალხები..... 538
კავკასიის პოლიტიკური ემიგრაცია და მისი საქმიანობა კავკასიის
დამოუკიდებლობის აღსადგენად..... 542

**თავი 29. კავკასიის ხალხთა სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული ბანკოტანება
XX საუკუნის 20-30-იან წლებში**

ინდუსტრიალიზაცია..... 546
სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია..... 553
„კულტურული რევოლუცია“ კავკასიაში..... 561
ახალი საბჭოთა კონსტიტუცია და კავკასიის ხალხები..... 576
პოლიტიკური რეპრესიები კავკასიაში..... 581
კავკასიის პოლიტიკური ემიგრაცია მეორე მსოფლიო ომის წინ..... 588
კავკასია მეორე მსოფლიო ომის წინ..... 593

თავი 30. კავკასიის ხალხები და ჩასაუბრიკები მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში

კავკასია ომის დაწყების პირველ ეტაპზე..... 598
ანტიფაშისტური მიტინგი თბილისში..... 604
კავკასიის ხალხების შრომითი შემართება..... 606

ბრძოლა კავკასიისათვის.....	609
კავკასიის ხალხების წარმომადგენლები მეორე მსოფლიო ომის ფრონტებზე .	613
კავკასიელთა მასობრივი დეპორტაცია მეორე მსოფლიო ომის წლებში	615
კავკასიის ხალხთა მეცნიერება და კულტურა ომის წლებში.....	621
პარტიული და საზოგადოებრივი ორგანიზაციები.....	625
ღიადი გამარჯვება	627

თავი 31. საბჭოთა კომუნისტური და ეკონომიკური სისტემის განმეორება კავკასიაში

ტერიტორიული ცვლილებების მცდელობა სამხრეთ კავკასიაში მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ	629
საბჭოთა პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემის განმტკიცება.....	633
კავკასია XX საუკუნის 50-60-იან წლების მიჯნაზე	638
კავკასიის ემიგრაცია XX საუკუნის 50-60-იან წლებში	643
კავკასიელი ერების კულტურული თანამშრომლობა და ურთიერთგამდიდრება	647

თავი 32. კავკასიის რესპუბლიკები სოციალიზმის რუსული მოდეის პირობებში (1960-1980 წწ.)

საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა.....	652
აზერბაიჯანის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა.....	655
სომხეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა.....	658
დაღესტნის ასსრ.....	661
ჩეჩნები.....	664
ინგუშები.....	666
ჩრდილოეთ ოსეთის ასსრ.....	667
ყაბარდო-ბალყარეთის ასსრ.....	669
ყარაჩაი-ჩერქეზეთის ავტონომიური ოლქი.....	670
რუსეთის ფედერაციის სტავროპოლის მხარე.....	671

თავი 33. ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის აღორძინება კავკასიაში და საბჭოთა სისტემის კრახი

„გარდაქმნა“ და „საჯაროობა“	672
მთიანი ყარაბაღის პრობლემა.....	674
9 აპრილის სისხლიანი ტრაგედია თბილისში	678
1990 წლის 20 იანვარი ბაქოში.....	682
ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა ჩრდილოეთ კავკასიაში.....	685

HISTORY OF THE CAUCASUS. SUMMARY	691
---	------------

სამუშაოები

პირთა სახელები	718
გეოგრაფიული სახელები	737
ეთნიკური სახელები.....	754